
Бесараб О. Ю.

Поляки України в соціалістическому експерименте більшовиків (20 – 30-е гг. ХХ в.).

В контексте установления состояния привлечения поляков советской Украины к большевистскому социалистическому эксперименту в 20 – 30-х гг. ХХ в. исследован вопрос численности польского населения в республике и доминирующие в его среде общественные взгляды. Подробно рассмотрен процесс образования Мархлевского польского национального района, сосредоточено внимание на возникновении польских сельских советов. Выясняются причины свертывания национальной политики большевиков, рассматривается ликвидация советской властью польских административно-территориальных единиц.

Ключевые слова: поляки, Украина, социалистический эксперимент, национальная политика, демография.

Besarab O. Yu.

Poles of Ukraine in the socialist experiment of the Bolsheviks (20-30's of the 20th century).

In the context of establishing the state of attraction of Poles of Soviet Ukraine to the Bolshevik socialist experiment in the 20-30's. XX century The issue of the size of the Polish population in the republic and the societal views dominant in its environment have been researched. The process of the formation of the Polish national district of Marhlewski was considered in detail, attention was focused on the emergence of Polish rural councils. The reasons for the closure of the national policy of the Bolsheviks are clarified, the liquidation of Polish administrative-territorial units by the Soviet authorities is considered.

Key words: Poles, Ukraine, socialist experiment, national policy, demography.

УДК 93:316.334.56-053.6«1920/1930»

В.Е. АХРАМОВСЬКИЙ

ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ МІСЬКОЇ МОЛОДІ УКРАЇНИ (20 – 30-ТІ РОКИ ХХ СТ.): ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС

Проаналізовано сучасний стан вітчизняної історіографії присвяченої повсякденному життю міської молоді 20-х – 30-х років ХХ ст., розкрито основні питання у дослідженнях міської молоді та розглянуто праці українських дослідників з даної тематики.

Ключові слова: історіографія, повсякденне життя, молодь, робітники, інтелігенція, девіантність, міська повсякденність.

Нині дослідження з історії повсякдення стають актуальними серед істориків та охоплюють все більше раніше не досліджуваних тем. Історія повсякдення за короткий час перетворилася на провідний напрям історичних досліджень в Україні. Увага перших українських дослідників історії повсякдення була звернена до найважчих часів у історії українського народу, його кризових і переломних моментів, воєн та революцій. Одним з найбільш цікавих для сучасних українських істориків став період саме 1920-х – 30-х років, що не дивно враховуючи наскільки сильно події цього періоду вплинули на зміни у повсякденному житті населення України.

Молодь як одна з найбільш активних соціально-демографічних груп цього періоду не може не привертати уваги сучасних українських дослідників. Саме повсякденне життя молоді у 1920-ті – 1930-ті рр. є однією з найцікавіших і найважливіших тем. Молодь на етапі становлення радянської держави була пріоритетним напрямом ідеологічної обробки. Проникнення держави у всі сфери її життя було життєво необхідним для радянської влади, адже саме молодь є найбільш активною соціальною групою, основою трудових та демографічних резервів держави. На сучасному етапі дослідження повсякденного життя міської молоді України відбувається переважно у контексті різних суспільних прошарків населення: робітників, інтелігенції тощо.

Першою працею, що хотілося б розглянути, стала колективна монографія під керівництвом С.В. Кульчицького «Нариси повсякденного життя радянської України в добу НЕПу» [1]. Ця робота, якій передувала низка наукових статей за даною тематикою, стала першою спробою узагальнення історії повсякдення українського

народу у період 20-х років ХХ ст. Була проведена величезна дослідницька робота з широким використанням архівних джерел, опрацюванням величезної кількості статистичних та публіцистичних видань радянської доби, їх критична оцінка для подолання пропагандистської кон'юнктури та отримання найбільш відповідних дійсності даних. Цій праці належить і значний внесок у дослідженні теоретико-методологічних аспектів вивчення повсякденного життя та історіографії історії повсякдення в цілому. Перші два розділи монографії які належать авторству Ольги Коляструк і Володимир Головка, присвячені саме цій тематиці. Не може не вражати обсяг досліджень та їх науковий професіоналізм. Повсякденне життя молоді у складі таких соціальних груп як робітники, інтелігенція і студентство було досліджено з багатьох сторін, таких як: житлово-побутові умови, товаропостачання і споживання, політична діяльність, відносини молоді і радянської влади.

Заслугою Інституту Історії України НАН є видання колективної монографії «Українське Радянське суспільство 30-х рр. ХХ ст.: Нариси повсякденного життя» [2], що також є ґрунтовним дослідження української повсякденності, але вже присвяченій періоду сталінізму. До цієї праці увійшли розвідки Ольги Мовчан та Віктора Гудзя, що значною мірою пов'язані із дослідженням повсякденного життя молоді, до них можна віднести: взаємини у трудових колективах, громадське харчування, житлово-побутові умови, медичне обслуговування та загальну характеристику робітничого класу. Окрім життя робітників, досить цікавими є дослідження повсякденного життя номенклатури, студентства та духовенства до яких значною мірою відноситься і міська молодь.

Не можна оминати й індивідуальні доробки українських істориків. Великий вклад у дослідження історії повсякдення зробила, вказана вище, Ольга Коляструк, котрій належить значна кількість статей, присвячених методології та історіографії повсякдення [5]. Також необхідно зазначити, її значний вклад у дослідження повсякденного життя української інтелігенції 20-х років ХХ ст. [3, 4]. Авторка опублікувала ще декілька статей, у котрих досліджує регіональні особливості української інтелігенції, зокрема Одещини та Чернігівщини.

Серед сучасних науковців повсякдення треба відзначити і Мирослава Борисенко з його дослідженнями міської повсякденності у 20-х – 30-х роках ХХ ст. Його праця «Житло та побут міського населення України у 20-х – 30-х роках ХХ ст.» [6] являє собою дослідження означеної теми за допомогою значного архівного та фактологічного матеріалу, аналізує зміни у матеріальній культурі та побуті міського населення, розкриває причини та наслідки спроби усупільнення побуту робітничого населення міста, реальні причини залучення жінок до промисловості, матеріальний стан міських жителів.

Чільне місце серед дослідників молоді України зазначеного періоду займає Прилуцький В.І. з такими працями як: «Небольшовицькі молодіжні об'єднання в УСРР в 20-ті рр.» [10], «Молодь України в умовах формування тоталітарного ладу (1920-1939)» [14], «Молодь УСРР в період утвердження тоталітарної системи (1928-1933 рр.)» [9]. Зазначені праці є лише частиною великого обсягу публікацій дослідника у тематиці радянської молоді [8, 11, 12, 13]. У своїх роботах автор розкриває складні відносини молоді і державної влади, спроби останньої запобігти виникненню не більшовицьких молодіжних організацій та завоювати авторитет у очах молоді, причини виникнення та діяльність Комсомолу, його роль у житті міської та сільської молоді.

Не залишилися поза увагою українських вчених і проблеми девіантності у суспільстві. Найбільш помітними дослідниками соціальних аномалій періоду НЕП'у були Іваненко В. та Іщенко В., у спільній праці «Україна непівська аналіз соціальних аномалій південного регіону» [15] вони звернули увагу на такі проблеми як пияцтво, жебракування та бродяжництво. На основі широкого кола історичних джерел та

матеріалів фондів державних архівів південних областей України автори розкривають сутність соціального середовища у період нової економічної політики та причини виникнення соціальних аномалій. Питання кримінальної злочинності та боротьби з нею розкрила у своєму дослідженні Міхеєва О.К. [16]. Також соціальні аномалії у своїх працях досліджували Кульчицький С.В., Діптан І.І., Калініченко В.В.

Значні здобутки у дослідженні повсякденності 20-х – 30-х років має дослідниця СНУ ім. В. Даля Гогохія Н.Т. Великий інтерес представляє її робота «Повсякденне життя шахтарів Донбасу у 1929–1938 роки» [17] та власне дисертаційне дослідження на тему «Українське радянське місто 1929-1938 рр.: Історико-соціальний аналіз» [18]. У своєму дисертаційному дослідженні авторка визначила роль міста у процесі трансформації суспільства зазначеного періоду, державну політику відносно впровадження комуністичної ідеології серед міського населення та впровадження нового способу життя в українському місті.

Дослідження повсякдення робітничого класу 20-х – 30-х років ХХ ст. є актуальною проблемою для українських дослідників, серед них треба відзначити, вищезгадану у контексті учасників колективного дослідження, Мовчан О.М., котрій належить і індивідуальна монографія «Повсякденне життя робітників УСРР у 1920-ті рр.» [19], де вона простежила особливості умов праці, житлові умови і соціальне забезпечення робітників УСРР.

Окрім робітничого класу та інтелігенції найбільш цікавою групою молоді є студентство. Помітним дослідником студентського повсякденного життя стала харківська дослідниця Рябченко О.Л., яка у своїй монографії «Студенти радянської України 1920-1930-х років: практики повсякденності та конфлікти ідентифікації» [20] розкрила велику кількість аспектів повсякденного життя студентства у переломному моменті, повному експериментів у освіті та взагалі у формуванні нового укладу життя студентської молоді. У праці було досліджено матеріальне забезпечення, житлово-побутові умови та дозвілля студентства в означений період. Також з вищезгаданою тематикою дослідниця прийняла участь в укладенні другої частини колективної монографії «Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу (1921–1928 рр.)». До дослідників студентської молоді можна віднести і Зякун А.І. з її статтею на тему «Пролетарська ідентичність студентської молоді в тоталітарному пейзажі 20-х років ХХ століття» [21], у якій авторка дослідила відносини студентства з державою, проблеми їх пасивності та безініціативності у зазначений період.

Отже, з кожним роком дослідження повсякденного життя стає актуальнішим та популярнішим в українській історіографії, але незважаючи на це вивчення повсякдення такої соціально-демографічної групи як молодь залишається переважно поза увагою вітчизняних істориків. Вивчення історіографічних досліджень повсякдення 20-х – 30-х років дає змогу побачити відсутність комплексного дослідження молоді як особливої соціально-демографічної групи населення, переважна більшість робіт присвячені повсякденню найпомітніших соціальних груп, таких як: робітники, студентство, інтелігенція тощо. Всі ці праці значно доповнюють вивчення повсякдення молоді зазначеного періоду новими підходами та методами, але це питання потребує більш конкретного та ґрунтовного дослідження.

1. Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу (1921–1928 рр.): Колективна монографія / Відп. ред. С.В. Кульчицький: В 2 ч. Ч. 1. К.: Інститут історії України НАН України, 2009. 445 с.; Ч. 2. К.: Інститут історії України, 2010. 382 с.
2. Українське радянське суспільство 30-х рр. ХХ ст.: нариси повсякденного життя: Колективна монографія / Відп. ред. С. В. Кульчицький. К.: Інститут історії України НАН України, 2012. 786 с.

3. *Коляструк О. А.* Матеріальне становище науково-педагогічної інтелігенції Києва у першій половині 20-х рр. XX ст. // *Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика.* Зб. ст. Вип. 11. К.: ІУ НАНУ, 2007.
4. *Коляструк О. А.* Повсякденне життя інтелігенції УСРР в 1920-ті роки як об'єкт історичного дослідження / *О. А. Коляструк* // *Історична пам'ять.* 2012.
5. *Коляструк О. А.* Предмет історії повсякденності: історіографічний огляд його становлення у зарубіжній та вітчизняній історичній науці // *український історичний журнал.* 2007. № 1.
6. *Борисенко М. В.* Життя та побут міського населення України у 20 – 30-х рр. XX ст. К.: ВД «Стилос», 2009.
7. *Борисенко М. В.* Соціокультурне середовище українських міст (20-30-ті роки XX ст.) / *М. Борисенко* // *Пам'ять століть.* 2007. № 4/5.
8. *Прилуцький В. І.* Побут студентів в 1920-х рр. // *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки.* Міжвідомчий зб. наук. пр. К., 2006.
9. *Прилуцький В. І.* Молодь УСРР в період утвердження тоталітарної системи (1928-1933 рр.) НАН України, Ін-т історії України. Київ: [Ін-т історії України НАН України], 1999. 61 с.
10. *Прилуцький В. І.* Небільшовицькі молодіжні об'єднання в УСРР в 20-ті роки. 1993. С. 1-57.
11. *Прилуцький В. І.* Опір молоді політиці правлячого режиму в УСРР в період утвердження тоталітарного ладу (1928 – 1936 рр.) / *Прилуцький В.* // *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки.* 2000. № 5. С. 152-184.
12. *Прилуцький В. І.* Молодь в суспільно-політичному житті УСРР (1928-1932 рр.) / *Прилуцький В. І.* // *Український історичний журнал.* 2002. № 4. С. 60-81.
13. *Прилуцький В. І.* Комсомол – головний провідник більшовицького впливу на молодь України в 20 – 30-ті роки XX ст. / *Прилуцький Віктор* // *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки.* 2003. № 8. С. 331-355.
14. *Прилуцький В. І.* Молодь України в умовах формування тоталітарного ладу (1920–1939). К.: Ін-т історії України НАН України, 2001. 249 с.
15. *Іваненко В. В., Іуєнко І. В.* Україна непівська: аналіз соціальних аномалій південного регіону. Моногр.: Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2006. 280 с.
16. *Міхеєва О. К.* Девіантна поведінка радянського населення в світлі наукової літератури та джерел 1920-х років / *О. Міхеєва* // *Історіографічні дослідження в Україні.* 2011. Вип. 21. С. 278-296.
17. *Гогохія Н. Т.* Повсякденне життя шахтарів Донбасу у 1929–1938 роки / *Нані Гогохія* // *Краєзнавство.* 2010. № 1. С. 233-241.
18. *Гогохія Н. Т.* Українське радянське місто 1929-1938 рр.: Історико – соціальний аналіз: Автореф. дис ... канд. іст. наук / *Н. Т. Гогохія.* Луганськ: б. в., 2003. 20 с.
19. *Мовчан О. М.* Повсякденне життя робітників УСРР. 1920-ті рр. / *НАН України. Інститут історії України.* К.: Інститут історії України, 2011. 312 с.
20. *Рябченко О. Л.* Студенти радянської України 1920–1930-х років: практики повсякденності та конфлікти ідентифікації: монографія / *О.Рябченко;* Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х.: ХНАМГ, 2012. 456 с.
21. *Зякун А. І.* «Пролетарська» ідентичність студентської молоді в «тоталітарному пейзажі» 20-х років XX століття // *Світогляд-Філософія-Релігія: зб. наук. праць.* Вип. 5. Суми: УАБС НБУ. 2014. С. 15-22.
22. *Удод О. А.* Історія повсякденності як провідний напрям української історіографії. *Краєзнавство.* 2010. № 3. С. 6-9.

References

1. *Narysy povsiakdennoho zhyttia radianskoï Ukrainy v dobu nepu (1921–1928 rr.): Kolektyvna monohrafiia / Vidp. red. S.V. Kulchytskyi: V 2 ch. Ch. 1.* К.: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2009. 445 s.; Ch. 2. К.: Instytut istorii Ukrainy, 2010. 382 s.
2. *Ukrainske radianske suspilstvo 30-kh rr. XX st.: narysy povsiakdennoho zhyttia: Kolektyvna monohrafiia / Vidp. red. S. V. Kulchytskyi.* К.: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2012. 786 s.
3. *Koliastruk O. A.* Materialne stanovyshe naukovo-pedahohichnoi intelihentsii Kyieva u pershii polovyni 20-kh rr. XX st. // *Ukraina XX st.: kultura, ideolohiia, polityka.* Zb. st. Vyp. 11. К.: ІУ НАНУ, 2007.

4. Koliastruk O. A. Povsiakdenne zhyttia intelihentsii USRR v 1920-ti roky yak ob'iekt istorychnoho doslidzhennia / O. A. Koliastruk // Istorychna pamiat. 2012.
5. Koliastruk O. A. Predmet istorii povsiakdennosti: istoriohrafichnyi ohliad yoho stanovlennia u zarubizhnii ta vitchyznianiі istorychnii nautsi // Ukrainnyi istorychnyi zhurnal. 2007. № 1.
6. Borysenko M. V. Zhyttia ta pobut miskoho naseleennia Ukrainy u 20-30-kh rr. XX st. K.: VD «Stylos», 2009.
7. Borysenko M. V. Sotsiokulturne seredovyshche ukrainskykh mist (20-30-ti roky XX st.) / M. Borysenko // Pamiat stolit. 2007. № 4/5.
8. Prylutskyi V. I. Pobut studentiv v 1920-kh rr. // Problemy istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia, poshuky. Mizhvidomchy zb. nauk. pr. K., 2006.
9. Prylutskyi V. I. Molod USRR v period utverdzhennia totalitarnoi systemy (1928-1933 rr.) NAN Ukrainy, In-t istorii Ukrainy. Kyiv: [In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy], 1999. 61 s.
10. Prylutskyi V. I. Nebilshovytski molodizhni obiednannia v USRR v 20-ti roky. 1993. S. 1-57.
11. Prylutskyi V. I. Opir molodi politytsi pravliachoho rezhymu v USRR v period utverdzhennia totalitarnoho ladu (1928 – 1936 rr.) / V. Prylutskyi // Problemy istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia, poshuky. 2000. № 5. S. 152-184.
12. Prylutskyi V. I. Molod u suspilno-politychnomu zhytti USRR (1928-1932 rr.) / V.I. Prylutskyi // Ukrainnyi istorychnyi zhurnal. 2002. № 4. S. 60-81.
13. Prylutskyi V. I. Komsomol – holovnyi providnyk bilshovytskoho vplyvu na molod Ukrainy u 20-30-ti roky XX st. / Prylutskyi Viktor // Problemy istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia, poshuky. 2003. № 8. S. 331-355.
14. Prylutskyi V. I. Molod Ukrainy v umovakh formuvannia totalitarnoho ladu (1920–1939). K.: In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2001. 249 s.
15. Ivanenko V. V., Ishchenko I. V. Ukraina nepivska: analiz sotsialnykh anomalii pivdennoho rehionu. Monohr.: Vyd-vo Dnipropetr. nats. un-tu, 2006. 280 s.
16. Mikheieva O. K. Deviantna povedinka radianskoho naseleennia v svitli naukovoі literatury ta dzherel 1920-kh rokiv / O. Mikheieva // Istoriografichni doslidzhennia v Ukraini. 2011. Vyp. 21. S. 278-296.
17. Hohokhiia N. T. Povsiakdenne zhyttia shakhtariv Donbasu u 1929–1938 roky / Nani Hohokhiia // Kraieznavstvo. 2010. № 1. S. 233-241.
18. Hohokhiia N. T. Ukrainske radianske misto 1929-1938 rr.: Istoryko–sotsialnyi analiz: Avtoref. dys ... kand. ist. nauk / N. T. Hohokhiia. Luhansk: b. v., 2003. 20 s.
19. Movchan O. M. Povsiakdenne zhyttia robitnykiv USRR. 1920-ti rr. / NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. K.: Instytut istorii Ukrainy, 2011. 312 s.
20. Riabchenko O. L. Studenty radianskoі Ukrainy 1920-1930-kh rokiv: praktyky povsiakdennosti ta konflikty identyfikatsii: monohrafiia / O. Riabchenko; Khark. nats. akad. misk. hosp-va. Kh.: KhNAMH, 2012. 456 s.
21. Ziakun A. I. «Proletarska» identychnist studentskoі molodi v «totalitarnomu peizazhi» 20-kh rokiv XX stolittia // Svitohliad-Filosofii-Relihiia: zb. nauk. prats. Vyp. 5. Sumy: UABS NBU. 2014. S. 15-22.
22. Udod O. A. Istoriia povsiakdennosti yak providnyi napriam ukrainskoі istoriografii. Kraieznavstvo. 2010. № 3. S. 6-9.

Ахрамовский В. Е.

Повседневная жизнь городской молодежи Украины (20 – 30-е годы XX в.): историографический дискурс.

Проанализировано современное состояние отечественной историографии посвященной повседневной жизни городской молодежи 20-х – 30-х годов XX в., раскрыты основные вопросы в исследованиях городской молодежи и рассмотрены труды украинских исследователей по данной тематике.

Ключевые слова: историография, повседневная жизнь, молодежь, рабочие, интеллигенция, девиантность, городская повседневность.

Akhramovsky V. E.

Sustainable life of city youth of Ukraine (20-30 years of XX century): historiographic discussion.

The present state of national historiography devoted to the everyday life of urban youth of the 20-th and 30-th years of the 20-th century is analyzed. The main issues in the research of urban youth are described and the works of Ukrainian researchers on this subject are considered.

Key words: historiography, everyday life, youth, workers, intellectuals, deviance, urban everyday life.